

Rippel-Rónai József művészete és jelentősége

Iria: Vaszary János

Miután a megemlékezés elírásait letelesen a frissen hantolt sírdombra, elforgultsággal idémem a halhatatlanság táviratában elhunó szellem, akit árvézette a magyar izlést a festészet igazföldjére.

Szeretnék nem méltatást, nem bírálatot mondani, hanem csak egyszerűen és megzáróltan a szeretet és igaz bámulat szívére, a bokrétáit nyújtani feléje. Am midőn nem titkolom el gyémánt és hibát, — mert az embert hibáin keresztül szeretjük meg igazán — nem jöszök szerénytelen, ha hitem szerint, nevé a legnagyobbak mellett említem fel egy sorban. Soká nem tudtuk még elhinni és ez kimondhatatlan megkönnyebedés, hogy végleg itt hagyott volna bennünket, hogy talán mégis, hirtelen, elköve megjelenik, mint szokott, a nyitott atónak támaszkodva az ő derus mosolyával és azt mondja: „nos, hát nem mentem el, itt vagyok».

*

A Kapos berkei, Somogy lankái, ligetesi kaja az ő igazi hazája. Ott született, ahol a zamatos ősi magyar szó ma is úgy zeng, mint a tarogató: ott született, ahol a faltsók legtovább áldoztak a hún és avar oltárokon. Ez az ősi magyar föld, mely öröksékképpen legelsőbb támasza volt génuszának, visszahívta világiatárból szülőhazájába — és Párizs és Európa néi is, mint Adyunk csak rengetege volt — mert ebben az emberstúriben talált igazán önmagára és magyarságára. Ő is a magyar vidék földszarui felevényéből szüvta magyar az erőt, kivirágzást, melyet pazar bőséggel, fukarság nélkül hintett mindenkire.

Midőn szellem az öröklévtől függetlenül, jaban megjelenik — megdöbbentve ismerjük fel, hogy Munkácsy, Szinyei és Ady profétái családjából saradt. A látnokok ihletével, kitelkesszerű előrelátással a magyar szemem utabbi dandát jelenti. Somogy egy szinonimás virágot formált, mely átdöntölte a nemzet sávját. Nyugat új művészi szépségeit.

Mi felsmeretük megjelenségek fontosságát és személyben az európai kultúra által megtermékenyült magyar tehetség hegyzést ünnepekké, mint magyar példáját annak a fajjal, aki ország mely átvált és eredeti zamatját kiváltja.

Az elismeréshez késon jutott és máig sem tudni neki megadni mindazt, amivel tartozunk. Ez a jövőre vár.

*

almoszféra gyors, ütemes váltásásával — azonban Manet, az első igazi fény estő, a gény volt, meg nem érteit mester posztumusz kiállítására bámulatba ejti a párisiakat.

A helyzet azonban ezzel még mindig nem tisztázódik. A figyelmet ugyanis egydar rendkívül egyémség teljesen megadta vonja, akiknek a gyökeros iránylatok van csak közvetve jut szerep és ez sem állandó. Legut. Ezek közt szerepel: Puvis de Chavanne, Degas, Carrière stb.

Bonguerenaknak és Matsóniaknak kell összekötőbőzni a nagy Salvo Kláhtalán, hogy végre döntő megmozdulás történhessen! A művészek táborra keltő vilk és díre, esodorosultnak az akadémiások és naturalisták, valamint a progresszívok. Egy szalon helyett kettő lesz. Mindenki lelkesedik, mindent ki harajtas. Nagyon jól emlékszem, hogy a műtermekben, ahol dolgozunk, nap-rap után ki voltak függesztve a két párt hülfelmei.

A föld pothanyó lett a szántás megmunkálói itt vannak a magyárokkel.

Az impresszionisták megjelenni: inladonkép az első kommunikus modern festők, azzal a meg bizonytalan szándékkal, hogy kiemeljék a festőt egocentrikus helyzetéből és megállapítsák rekedőit a művészetrel.

Mert nem véletlen, hogy a tájképre, fényre, — atmoszférára voltak marokt — tehát a folyton változó természethez való igazodást követik: nem véletlen, hogy Monet képein egyszerű kivirul a lila és kék és azok a magas színskilák, melyek csak a népsülött, ragyogó, szabad természetben láthatók. A renesszánsz gobelin-szerű tájképei, melyek a sötét háttérü mite-ren alakulhoz kezdődnek és a hamis kultúrára helyománit költik — és a hollandusok tömös tájképei: mind nem emnek a fény, szín és atmoszféra márnak az ősei. Ez a festészet sokasem volt. Ez a festészet új!

Hogy Rónai jelkőben mi lehetett végre, midőn Munkácsy műtermében az ő románikus sötét poltájával dolgozik és kiviruló hallia a riadó, — mely neki mindennél kedvesebb volt — csak ő tudná megmondani. Végre is elhagyja a régi hátrát és azokhoz oszlatkozik, akik zabolát a sötét jammellőnek néznek, sőt kézeikkél tapintanak meg — nem akarnak senkitől semmit — és csakis saját megállapításukban bíznak.

Rónai ott áll tehát a legizgalmasabb művészi források közt Középben, melyhez hasonlít az európai kultúra csak napjainkban el-

szabású japáni rajzait; a Musée Guimet gyűjttemenyétől pedig mindig érekehdattással beszélt. Tehát a keleti művészetek szűgesz-tója, befolyása alatt állt.

Szembeszökően sokféle elágazó művészetben tehát megállapítható, hogy az vertikális, tehát az az állandó törekvés, hogy a természeti optika világát sziszterűen ábrázolja. Rónai művészele szenzuális, az érzelhető világ de legbensőbb célja — megfosztani a természet jelenségeket megállapíthatóságától, anyagsszerűségétől, tébeliségétől, — hogy azokat az elvont síkra veltse.

Midőn a tárgyat és alakot térhatását vesliffel akarja behelyettesíteni — egyszerűen egy vastag konturhoz folyamodik, mely a hátról kiemelí öket. Csak természetesen, hogy midőn nemcsak gobelineket és parventokat, hanem hitorokt is tervez: Terveit, konturok rajzait nem érték meg az iparosok, akik hozzásoztak a tervezőnek több oldalról, tehát térszerű bemutatásához. Amikor pedig a testek plasztikus, többstíki tónusos mintázását megkísélti, annyira megalkítja hangját, a fény erejét pedig, mely a plasztikus formát felstárvá annyira kiterjeszti, hogy a testek rellije szinte nem neget tál az asztaliszerszerűen. Ilyenek női pasztellfejel. Későbbi interjektópein a geometrikus vonalak pedig egyáltalán nem szolgálják a perspektíva, térhatását, hanem tisztán dekoratív szerephez jutnak.

Ebből a szemszögéből nézve festészeit, könnyen megérthető, hogy miért foglalkozik elszeretettel síkszerű feladatokkal: plakkókkal, gobelinekkel, dekoratív megoldásokkal.

Az ő szűkebb barátja köre, mely az alkotólételegbetségesebb fiatal francia, impresszionista, iryádból alakul — penetráns egyéniségüknek megfelelően — egymástól is erősen el-térő művészi felfogást árulnak el: Bonnard, dekoratív, Lantree japán, dekoratív, Vuillard, Denis monumentális és dekoratív, Villard, mely összefoglalásziólla őket a konventionális és ipanszerű festészet megvetésében. Rónai egész művészi életének is deviza és teljesem megfelfelt művészi jellemének. Ezen közvetlen szemlélt rokonságu társasága szintén nyomonra tud bennünket vezetni: hol kell ebben a forron-gásban művészelének kisló energiáit keresni és hol az ő igazi énye. A későbbi erős ingadozás, mely egész oeuvre-jében kimutatható, nemcsak a komphikkál, modern embernek, hanem a törtélen tónon járó és saját öszkönségére utalt ke-resőnek sorsa is. Párizsi tartózkodása alatt ké-szülnek az ő tárgyvezeteli fekele képeinek sorozatai. Ezek a festmények a már említett nagy-dekoratív hangszíny vásznainak a folytatásai. Ezekon az alkotásokon azonban már megfelyel-hető, hogyan nyomul elő művészetében az impresszionizmus. A gyorsot, monumentális fel-érfítés megszűnik, a formák nyugtalanságban é-az impresszionizmus izgatott idegéletét miniat-lítan alkalmasból látam, ahát a szemébe

Kis család, szőkös polgári viszonyok között, egy vidéki városban. Itt éli gyermek- és ifjúkorát: kapszódik, ahogy tud, minden színvaruságon keresztül, mely úgy kísérte őt életében, mint az ányvék.

Egyzsenre azt hiszi, hogy festenie kell. — 1884-ben Münchenbe megy — majd, hogy Párizsban Munkácsy mellett van a helye. 1887-ben odautazik. Munkácsy pártfogásába veszi, de ő abban a tudásban, hogy önmagára talált, rövid idő múlva szakít a mesterral.

Sorsa ezzel eldőlt.
Ha Munkácsy ízlését magáévá teszi, aki akkor a zentben állt, minden jó, földi korai siker elismerés járt volna munkája után, amint hogy meg ma is élvezik epigonjai ennek a kivétel és zseninek meletét és jól meg tudnak barátozni élni. Római azonban inkább saját útján: a bizonytalanságot és a mindennapos, megújuló kiadalmat választotta. A Munkácsy műtermében festett egy pár barba kép tulajdonképpen konvencionális végső megtagadása; tehát ő azon századvérei festők közül való, akik önmagukban bírvá, elszántan hátat fordítanak a múltnak és kiesnyes restaurálatás helyett teljesen új alapok lerakásához fordulnak.

Művelési tanulmányai beható természetmegfigyelésről és boncolgatásról tesznek tanúságot: a természettel, a művészet eszközeivel már tisztában volt, midőn Párizsba jön: itt verszolyán már csak a kép érdekelte. Hamar rájön, hogy a természet alakítható és felhasználható és így számára a divatos akadémikus és naturalisztikus festészet semmit sem jelenthet.

Művészi hitvallását Párizsban kapja, hogy kohát fejlődési vonalát megmutathassunk, tisztában kell lennünk a francia festészet jelentőségével azokban az időkben, midőn Római ott állt.

A Courbet-féle győzelmes naturalizmust az utánaok hamarosan felörlék. Courbet kint festi ugyan álláspont, de sötét műtermen pályázott. A plein-airre festők tehát megkísérik a fokozottabb színezést és világosságot. — Bastien-Lepage-ról. Dagnan Bonnever-ről sokat beszélnek, de mindez csak a krízis halogatója — mert lassú naturalisztikus formalitásaik nem tud lépést tartani a kint levő, szabad

Vaszary János feladvása a Szinyoi-Mense-Társaság emléktünetek.

még át megkedvelik határozatlan tudatossá, szenvedélyesen az a nagy átfogó művészi világnézeti találat, mely átváltozásait és kulminációját, mint immádat találat és absztrakció, most éh át szemünk látáta.

A kialakuló impresszionizmus, mely nagy nagyszerű teljesítményével, mint hibáival oly könnyen átkelhető, érhető, sőt tulajdonképpen — éppen nem volt egy kibangszülő ideológia, sőt nagyon is heterogén, bár egy irányú törekvés. Nagy tévedés volna egy általán foglalni az összes impresszionistákat. Mert, mint minden értékes művészi teljesítmény, ez is az egyéniségében fellelhető különbségeiben, előtűző szándékokban mutatja meg pontos értékét.

Manet a nagy felhívás, a formát még tartja; Monet, Pizarro, Sisley a véletlenek pillanatnyi hatásában, a vibráló széttelében, dezorganizálói a stabil formának; Renoir, Cézanne, Seurat az igazi építő forradalmárok; lírikusok, formálázók és felkészítők.

Római kezdett munkán koránabban lehet ezeknek a nagy kortársainak tipikus hatását megállapítani, sőt azt formálával egészen más tájakozódásra mutatnak. Az a nagyserű képsorozat, melybe a Kalifikás nő, Vázis hölgy, Öreganyja arékepe, Felbepertyes ruhás nő és Szilenek arékepe tartozik — párizsi művészi élményének leegelő, jellegzetes kifejezése: dekoratív hangsúly, monumentális szándék, tehát egyáltalán má, mint amit ő maga is írásiban impresszionizmusnak tart és magára ráz. Münchenből nem hozhatott egyebet a legjobb eseten, mint naturalizmust, mindelemt-akadémiai értelemben. Ellenben Párizsban — midőn az impresszionizmus Bejvetel kélt, nagyonyi időben megismerkedik a japán művészettel, melynek bevétele nem egy festőnél észlelhető, — hogy csak Degas-t és Lautrec-et említsem. Távai áll főleg Római festészetének sematizálás: de ha művészetének jellegzetességét és kulcsát ismeri akarjuk, minden jelenséget szemügyre kell vennünk.

Kétségtelen, hogy a Vázis és Kalifikás hölgy stb. képeltük nem mutat egy teljes japán-kínai kultúrát — ezek a nagyfelhívó képek európai elgondolás nélkül nem készülhetek el. De szinte egészen bizonyosnak látszik, hogy nemcsak tudatalattól ösztönösségből született az *assisi egységt* és dekoratív művészetet, hanem fel is ismeri újserű és meglepő értékét. Párizsi műtermében nem egyszer mutatja nagy-

hása alkalmasból hittem ebből a szerzőből egy gyűjtemény: csodálatos módon a napsgár szán nem érinti, pedig optimista volt és a marabba zárkózás nem volt alapjellenmővése — mert hisz később, állandó magyarországi tartozódása alatt a színt robbanásig hevítette.

Párizsi idejében, nem tudni mi okból, el-erőszegen kevesebb tájképek festett, mint hagy-észerveiben megszínésitük pajettáját. Emlékszem, kezdetben egy rider műtermében házban lakott — kegyetlen könnyék — a banliuene-ről, a forlira, tamaszokó épütelkönyezettel. Nagy, galériás titetlen, keves bútor műtermében dolgozói a közepben valami barnás, szárnvas székénytől állott. A kepeit mutatja: egyenkint helyezi be a sötét alkotmányba — és úgy nézegeti. Ezek már leegyszerűsített, de színesebb tájképek voltak — és ellentmondók minden naturalizmusnak és akadémizmusnak. Közben arról beszél, hogy minnek a festőiskolába járni és gúnyosan emlegette a műtermekben találtak fel és a fekete helyeit használták. Nagyon szerette az ő szép, hideg fekete színeit.

Neuliy-i házában — ablaka előtt egy re-mek szoforával, melyet mindenkinek megmutatott — fehér papírral szobájában: paszellek, olajképek színesek, szűrtek egymásor, ügy-alatt, a falnak és bútoroknak nekifűmasztrava, mint a könyvek. Oly szeretettel nyult ezekhez a képecskékhöz, helyezette ide-oda őket, mintha élők lettek volna. Belütn, hogy ekkor már mily sokat foglalkozott a paszellel. Döb-ben a puha, simlékony anyagban nagy óvó-mel jelle, sőt volt egy korszáka, midőn szinte femuln vonás jön paszelleképeibe.

Az impresszionizmusmal való kísérletezése mind sürrebben észlelhető. Ennek a művészetnek igazlmai mind jobban beszívrogának